

О. О. Литвинов,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
порівняльного мовознавства та перекладу
НПУ імені М. П. Драгоманова

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ АНГЛОМОВНОГО КОРПУСУ НОМІНАЦІЙ ЗОРОВОГО КОДУ

Лінгвокультурологічний підхід до вивчення мовних одиниць ґрунтується на поєднанні номінативного, когнітивно-дискурсивного, функціонально-прагматичного та соціокультурного напрямів сучасної лінгвістики, що передбачає інтегроване дослідження мовних, мовленнєвих, психологічних, фізіологічних, когнітивних, соціальних і культурних аспектів комунікації. При цьому підході мовні позначення невербальних компонентів комунікації, до яких відносимо корпус номінацій “зорового коду” (Солощук, 2006), розглядаємо як культурно-історичне явище, що є невід’ємною частиною “універсальної мови тіла” (Крейдлин, 2002), функціональним призначенням якої є “передача духовного змісту повідомлення” (Абрамова, 2001). Водночас відбувається поєднання мовних структур із позамовними чинниками, наявними в конкретному лінгвокультурному полі, яке історично визначає загальні стереотипи комунікативної поведінки мовної особистості. Сучасна тенденція до інтегрованого дослідження невербальних компонентів комунікації з позицій їхньої комунікативної сутності в різних лінгвокультурах та кореляцій між номінативними, структурно-семантичними, когнітивними, функціональними і прагматичними площинами їхньої дискурсивної реалізації зумовлює *актуальність* даної розвідки.

Метою дослідження є окреслення корпусу англомовних номінацій зорового коду і виявлення лінгвокультурних і комунікативних функцій цих одиниць у сучасному усному та писемному дискурсі.

Корпус мовних номінацій зорового коду включає зафіксовані в лексикографічних джерелах лексеми і словосполучення на позначення

широкого спектру зорових дій і станів мовця. Цей факт зумовлює лінгвальний статус цих одиниць як засобів передачі невербальних компонентів комунікації в зоровому каналі зв'язку, де невербальні сигнали реалізуються у вигляді сенсомоторних реакцій органів зору під час усного спілкування. У писемному мовленні “невербальний знак усного спілкування отримує лінгвальну форму” (Серякова, 2012), і входить до корпусу мовних і мовленнєвих номінацій різної структури та змістового наповнення.

Відомо, що в різних культурах зорові сигнали мають різне семіотичне і комунікативне навантаження. Проте у межах однієї культури вони незмінні у тому сенсі, що мають постійні значення. Так, номінація *to screw up one's eyes* (*примружити очі* в українській мові) в деяких європейських та англо-американській лінгвокультурах є позначенням знаку зорового коду, який описується з точки зору такої фізичної реалізації, як “злегка стискаючи повіки, прикрити очі”, що означає “зафіксувати увагу на комусь / чомусь”. Номінації *to wink at someone, to give someone a wink* (*підморгувати*) позначають дещо схоже на пропозицію адресатові взяти участь у якійсь спільній справі, прихованій від уваги оточуючих, яку, слідом за Г. Ю. Крейдліним, визначаємо як “я з тобою зараз заодно”. Такі номінації на позначення широко розплющених очей, як *eyes open wide, round eyes, big eyes тощо* передають різні ступені здивування, приголомшення, сильне бажання та зацікавлення. Напівзаплющені чи повністю заплющені очі (*closed eyes, eyes screwed up тощо*), або фіксований погляд (*eyes fixed at, an intent look, to rest one's eyes on, тощо*) свідчать про концентрацію уваги, задумливість, сум, журбу, зажуру тощо. Виявлено, що номінації зорового коду досить часто асоціюються з вираженням емоцій, почуттів та внутрішніх станів мовця і повідомляють про людину набагато більше, ніж будь-що інше, оскільки репрезентують “духовні акти, що виходять із середини” (Крейдлин, 2002).

У лінгвокультурному аспекті типовий сценарій вираження емоційних стосунків комунікантів у дискурсі реалізується відповідно до поняття культурного сценарію А. Вежбицької: “Коли комунікант А має відчуття чогось

щодо адресата Б, то неприпустимо говорити Б, що А це відчуває; якщо Б бачить А, то Б має сам за поведінкою А зрозуміти те, що А відчуває, і показати це поглядом або жестом” (Вежбицкая, 1996). Кожний соціум у процесі еволюції виробляє типові моделі застосування знаків зорового коду та стереотипні мовні способи їх позначення та інтерпретації, які закріплюються у різного роду фразеологізмах: ідіомах, прислів'ях, пареміях тощо. Так, номінація *to turn a blind eye on* зазвичай вживається метафорично й позначає свідоме ігнорування, неухагу до когось / чогось; *to look (straight, right) in the eye* зазвичай позначає “бути чесним, повідомляти правду”; *seeing is believing* відображає пріоритет сприйняття на власні очі як головний інструмент отримання інформації та гарантії її достовірності; *for the sake of someone's beautiful eyes [out of liking, for nothing]* відображає стереотипне уявлення про красиві очі як достатній критерій симпатії, здійснення впливу задля досягнення власних цілей; сталий вираз *an eye for an eye, a tooth for a tooth* (око за око, зуб за зуб (*Lex talionis*)) свідчить про аксіологічний аспект людського ока для англomовного соціуму, адже очі як орган зору є цінністю; номінація візуального контакту *to see eye to eye with someone* сьогодні є вторинною номінацією із значенням “бути згідним з кимось, добре розуміти, підтримувати когось”, чим закріплюється цінність для представників англomовного соціуму добрих міжособистісних стосунків. Усталений вираз *to look someone in the eye* відображає чітке уявлення представників англomовного соціуму про очі як індикатор щирості.

На переконання А. Вежбицької, в усіх культурах важливе зорове сприйняття й описи побаченого, усі мови мають слово на позначення зору, зорове сприйняття описується як складне й інтегральне, що включає форму, колір, фактуру та багато інших ознак, які розглядаються як неподільне ціле – концептуальна універсалія, що виникає в результаті емпіричних досліджень різних вчених, у рамках теорії семантичних примітивів (Вежбицкая, 1996).

Семіотична система зорового коду слугує для передачі безлічі мовчазних повідомлень, що підтверджує наявність таких стертих метафор, як *його (її) очі*

говорили багато про що; очі світилися від радості; шалений блиск в очах; витріщитися круглими очима (*his eyes were eloquent; eyes shine like diamonds, mad glimmer in the eyes, to stare round-eyed, etc.*). Окрім цього, за допомогою знаків зорового коду здійснюється вплив на комуніканта: *пронизати очима; вбити поглядом; подарувати радісний погляд; his eyes were open-wide, staring at me fixedly*. Це засвідчує, що знак зорового коду тісно пов'язаний із почуттями, емоціями, думками, бажаннями, устремліннями та намірами людини і містить певні пропозитивні структури як джерело інформації щодо соціокультурних характеристик мовця, його психоемоційних станів і прагматичних інтенцій.

У соціокультурній взаємодії виділяють соціальні, комунікативні та культурні функції зору. Зокрема, серед культурних функцій виокремлюється охоронна функція (Крейдлин, 2002), суть якої полягає в тому, що у багатьох народів око традиційно вважається отвором, через яке “душа потрапляє в тіло людини та покидає його”, а також “дверима” для добрих і злих духів. Цим пояснюється той факт, що сотні амулетів у різних народів виконані у формі ока, а в сучасній англійській та українській мовах існують усталені словосполучення *evil eye, bad eye* (зле, злостиве око) на позначення наврочення.

Виявлено, що в англійській культурі номінації зорового коду слугують засобами передачі емоційних станів приязні / неприязні, жадання, бажання, довіри / недовіри, любові / ненависті, ніжності, розуміння, збентеження, сорому тощо, що підтверджується наявністю в сучасній англійській мові відповідних номінацій, зафіксованих в лексикографічних джерелах: *an angry, irate look* (гнівний погляд), *a surprised look* (здивований погляд), *a look from under the brows* (погляд спідлоба), *to look down upon* (дивитися звисока), *a coy glance* (соромливий погляд), *a blank look* (пустий погляд) та ін. Це свідчить про значний прагматичний потенціал номінацій зорового коду в дискурсі.

У художньому дискурсі виявлено низку прагматичних функцій номінацій зорового коду в лінгвокультурному аспекті, а саме: 1) когнітивну (сигнал думки та ментального стану), дескриптивну (показник особистісних і соціальних характеристик мовної особистості), регулятивну (засіб регуляції процесу

комунікації), емотивну (сигнал емоцій, психоемоційних станів та особистого ставлення мовця), волюнтативну (показник прагматичних інтенцій, стратегій і тактик комуніканта). Установлено, що в сучасному англомовному художньому дискурсі значну кількість складають номінації, функціональним призначенням яких є передача емоційних станів (майже 26 %). Доведено, що волюнтативна функція номінацій зорового коду найбільше співвідноситься з впливом на комуніканта та вираженням прагматичних інтенцій мовця. Частка цих номінацій у досліджуваному корпусі складає майже 14 %. Такі номінації здатні повністю заміщувати вербальний компонент комунікативного акту і функціонувати як повнозначні інструменти перформативності.

Висновки. У лінгвокультурному аспекті в межах досліджуваного корпусу виділено п'ять комунікативних функцій номінацій зорового коду, зокрема емотивну, регулятивну, волюнтативну, когнітивну та дескриптивну. З'ясовано, що емотивна та волюнтативна функції корелюють із реалізацією прагматичних інтенцій та впливу на комуніканта в англомовній лінгвокультурі.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в можливості проведення комплексних досліджень англомовних номінацій зорового коду в порівняльному та перекладацькому аспектах.

Список використаних джерел

1. Абрамова, Н. Т. (2001). Являются ли несловесные акты мышлением? *Вопросы философии*. №6. (с. 68–82).
2. Вежбицкая, А. (1996). *Язык. Культура. Познание*. (с. 416). М.: Русские словари.
3. Крейдлин, Г. Е. (2002). *Невербальная семиотика: язык тела и естественный язык*. (с. 592). М.: Новое литературное обозрение.
4. Серякова, И. И. (2012). *Невербальный знак коммуникации в англоязычных дискурсивных практиках: монография*. (с. 280). К.: Изд. центр КНЛУ.

5. Солощук, Л. В. (2006). *Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі*. (с. 300). Харків: Константа.

Г. П. Литнєва,
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
Національний Транспортний Університет

TEACHING ENGLISH VIA GROUP-BASED DISCUSSIONS

One of the most successful ways in learning English is known as innovative techniques. A new level of awareness and appreciation for the power of innovative techniques as means of both engaging students in communication and developing their skills can be regarded among its assets. This article deals with the problem of using innovative methods of teaching on the case study example. Case studies present realistic, complex and contextually rich situations and often involve a dilemma, conflict or problem that one or more students in the case must discuss. The main aim of this method is that it develops practical and critical thinking, involves students in the process of active thinking and practice.

Analysis of recent publications, performed by D. Brown (2001), D. L. Rogers (2012), J. C. Richards, S. C. Farrel (R. Benbunan-Fish, S. R. Hiltz (2005), Y. P. Surmin (2002), V. Bobienko (2003) and others investigate and describe the problems facing the case studies method implementation in the process of teaching higher school students.

Before presenting the case study scenario it is necessary to outline major assignments tasks of the case study method implementation.

Most standard case study tasks have the following common elements:

- Supporting data. It can range from quoted statements to various documents, images, video or audio.
- A description of the problem's context (in the field of industry, law, business, in everyday situations etc.).